कृत्येषु ३स्थिरतरे प्रयत्ने "उत्साहो मन्त्रमूलं स्यादिति नीतिविदां मतम्। प्रभुशक्तिर्मन्त्रमूला तस्मादुत्साहवान् भवेत्" इत्युक्ते राज्ञां ४गुणविशेषे, "चारेणोत्साहयोगेन क्रिययैव च कर्मणाम्" मनुः। "नीताविवोत्साहगुणेन सम्पद्" कुमा०।५कल्याणे, शब्दरत्नावली ६सूत्रे, मेदिनी "कार्य्यारम्भेषु संरम्भः स्थेयानुत्साह उच्यते" सा०द० उक्तलक्षणके वीररसस्य ७स्थायिभावे। स च वीररसस्य स्थायी भावः "रतिर्हासश्च शोकश्च क्रोधोत्साहौ भयं तथा। जुगुप्सा विस्मयश्चेत्यमष्टौ प्रोक्ताः शमस्तथा" स्थायिनो विभज्यस्य "उत्तमप्रकृतिर्वीरः उत्साहस्थायिभावकः" तत्रोक्तेः। तत्र उद्यममात्रे "मन्दोत्साहः कृतोऽस्मि मृगयापवादिना माधव्येन" शकु० "मुक्तसङ्गोऽनहंवादी धृत्युत्साहसमन्वितः" गीता "महोत्साहः स्थूललक्ष्यः कृतज्ञो वृद्धसेवकः" या०स्मृ० अस्त्यर्थे बला०मतुप् इनि वा उत्साहिन् उत्साहवत् तद्विशिष्टे त्रि० स्त्रियां ङीप्।

उत्साहक त्रि०उद्+सह-ण्वुल्। उत्साहान्विते "तृजकाभ्यामिति" पा० षष्ठीनिषेधेऽपि याजका० षष्ठ्या समासः। कार्य्योत्साहकः।

उत्साहन न० उद्+सह-णिच्-ल्युट्। उत्साहजनने

उत्साहवर्द्धन पु०उत्साहं वर्द्धयति वृध-णिच्-ल्यु। वीररसे। वृध-ल्युट् ६त०। उत्साहस्य वृद्धौ न०।

उत्साहशक्ति स्त्री उत्साहएवशक्तिर्बलम्। राज्ञां विक्रमहेतौ बले। "षड्गुणाः शक्तयस्तिस्रः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः" अमरः। "कर्त्तव्येषु कार्य्येषु स्थेयान् प्रयत्न उत्साहः" मल्लि०।

उत्सिक्त त्रि० उद्+सिच-क्त। १उद्रिक्ते अतिशयिते २वृद्धियुक्ते ३उद्धते गर्विते च। "जानीयादस्थिरां वाचमुत्सिक्तमनसां तथा" मनुः।

उत्सुक त्रि० उत्सुवति षु प्रेरणे मितद्र्वादि० डु कन्। १इष्टावाप्तये कालक्षेपासहिष्णौ २इष्टार्थोद्युक्ते च "दिनावसानोत्सुकबालवत्सा" "श्रुत्वा रामः पियोदन्तं मेने तत्सङ्गमोत्सुकः" "वत्सोत्सुकापि स्तिमिता सपर्य्याम्" "आशङ्क्योत्सुकसारङ्गां चित्रकूटस्थलीं जहौ" रघुः। उत्सुकस्य भावः ष्यञ्। औत्सुक्य तद्भावे न०। "इष्टानवाप्तेरौत्सुक्यं कालक्षेपासहिष्णुता। चित्ततापत्वरास्वेददीर्घनिश्वसितादिकृत्" सा० द०। "औत्सुक्येन कृतत्वरा सहभुवा व्यावर्त्त्यमाना ह्रिया" रत्ना०। भृशा० अभूततद्भावार्थे क्यङ्। उत्सुकायते उत्सुकायमाना "यस्योत्सुकायमाना त्वं न प्रतीपायसेऽन्तिके" भट्टिः

उत्सूत्र त्रि० उत्क्रान्तः सूत्रम् अत्या० स०। विधानसूत्रातीते "अनुत्सूत्रपदन्यासा सद्वृत्तिः सन्निबन्धना" माघः।

उत्सूर पु० उत्क्रान्तः अतिक्रान्तः सूरं सूर्य्यम् अत्या० स०। दिनात्यये हेमच०उत्सूर्य्यादयोऽप्यत्र। "ओत्सूर्य्यमन्यानुत्स्वापयाव्युषम्"। अथ०४,५,७, "उत्सूर्य्यशायिनश्चासन् सर्व्वे चासन् प्रगे निशा" भा०शा०२२८अ०

उत्सृज्य अ० उद्+सृज-ल्यप्। १त्यक्त्वेत्यर्थे "ऋदुपत्वात् कर्म्मणि क्यप्। २त्यक्तव्ये त्रि०

उत्सृष्ट त्रि०उद्+सृज-क्त। १त्यक्ते २दत्ते च। "ब्राह्मणानाह यत्किञ्चित् मयोत्सृष्टं तु निर्ज्जने। तत् कश्चिदन्यो न नयेत् विभाज्यत्वं यथाक्रमम्। न वाह्यं न च तत्क्षीरं पातव्यं केनचित् क्वचित्"। ब्रह्म पु०। "महोक्षोत्सृष्टपशवः सूतिकागन्तुकादयः" या०स्मृ०।

उत्सेक पु० उद्+सिच-घञ्। १गर्व्वे, "उपदा विविशुः सम्यक् नोत्सेकाः कोशलेश्वरम्" रघुः। "नोत्सेकमगमच्चेदं कदाचिदिह नः कुलम्" भा० आ० ११०अ०। २उद्रेके "पातव्यं श्वासकासघ्नं श्लेष्मोत्सेके गलग्रहे" सुश्रु०। ३उद्धृत्य बहिः सेचने च।

उत्सेकिन् त्रि० उत्सेक+अस्त्यर्थे इनि। १अतिशयिते २गर्वयुक्ते च स्त्रियां ङीप्। "भाग्येष्वनुत्सेकिनी" शकु०

उत्सेचन न०उत्क्रम्य आधारमतिक्रम्य सेचनम्। आधारातिक्रमेण प्लवने (उप्चान)

उत्सेध पु० उत्सेधति कारणमतिक्रम्य वर्द्धते उद्+सिध-गत्याम् अच्। १देहे तस्य शुक्रशोणितरूपसूक्ष्मकारणातिक्रमेण वर्द्धनात्तथात्वम्। भावे घञ्। २उन्नतौ तस्य कृदभिहितभावत्वात् "पुत्रवित्तार्ज्जनात् पितेत्यादौ, पुत्रार्जितवित्त इव उन्नत्याश्रयेऽपि वृत्तिः तथात्वेऽपि विशेषणसमासे ब्राह्मणश्रमणादिवत् परनिपातः हिमनिष्यन्दपाण्डर इत्यादिवदिति भेदः। यथा "पयोधरोत्सेधनिपातचूर्णिताः इति कुमा० "तस्य प्रमाणमार्द्रमाहिषचर्म्मोत्सेधमुपदिशन्ति" सुश्रु०। "उत्सेधनिर्द्धूतमहीरुहां ध्वजैः" माघः "तच्छाखाचमसा दीर्घाः प्रादेशाश्चतुरङ्गुलाः। तथैवोत्सेधतोज्ञेयाश्चतुरस्रास्तु इत्यपि" छन्दोगप० "पयोधरोत्सेधविशीर्णसंहति" कुमा०। कर्त्तरि अच्। ३उच्चे त्रि०। "वायव्यं श्वेतं पुच्छे उत्सेधमेव तं कुरुते तस्मादुत्सेधं प्रजाभयेऽभि संश्र-